

Karel Richter

ZLOČIN, KTERÝ UNIKL TRESTU

MASAKR V KATYNI

ZLOČIN, KTERÝ UNIKL TRESTU

**NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA**

Karel Richter

ZLOČIN, KTERÝ UNIKL TRESTU

MASAKR V KATYNI

Copyright © Karel Richter, 2008, 2019

Cover Art © Petra Süsserová, 2019

Photos © archiv autora, Wikimedia Commons, 2019

Drawings © Martin Ďásek, 2019

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2008, 2019

ISBN 978-80-7557-203-5 (print)

ISBN 978-80-7557-732-2 (ePub)

ISBN 978-80-7557-733-9 (mobi)

ISBN 978-80-7557-731-5 (pdf)

Obsah

Úvodem	7
Proradný pakt	8
Německo chtělo válku	8
Diplomatické námluvy	11
Pod tlakem času	16
Komplot uzavřen	23
Společná agrese	35
Dny před bouří	35
Falešné záminky k válce	41
Zoufalé snahy diplomatů	45
Německý vpád	49
Čekání na příhodnou chvíli	57
Dýka vražená do zad	62
Sovětský vpád	64
Finále obrany	80
Dělení lupu	86
Život v německém otroctví	91
Ve Stalinově impériu	96
Sovětizace přisvojených území	96
Trpký úděl válečných zajatců	111
Co si počít s polskými zajatci?	122
Odjezdy do neznáma	128
Hledání smíru	143
Válečný zvrat	156
Spojenecká úmluva	156
Pravda v nesprávných rukou	187
Lež s dlouhýma nohama	201
Padělání faktů	206
Pravda se klube na světlo	222

Úvodem

Knížka, kterou se právě chystáte číst, nemíní přehlížet a sebedméně znevažovat neocenitelný podíl Sovětského svazu na porážce hitlevského fašismu a japonského militarismu. Neztrácí ze zřetele nezměrné ztráty na životech i majetku svých občanů, jimiž tento nedávno zaniklý stát a jeho armáda zaplatily vítězství i jakkoli podmíněnou svobodu porobených národů Evropy. Válka je krutá a obě strany bojující v ní, bez ohledu na spravedlivost nebo nespravedlivost svých cílů, nelítostně prolévají spousty krve, zabíjejí a dopouštějí se strašlivých násilností bez výčitek svědomí. Ale chladnokrevně povraždit patnáct tisíc zajatců jednoho po druhém výstřelem do zátylku jenom proto, že se nevědělo, co s nimi, to překračuje všechny, i ty nejzvrůdnější regule války. To už je zločin, před kterým nelze zavírat oči jenom proto, že se ho dopustili ti, kteří stáli na naší straně. Tuto nesmyslnou, zcela zbytečnou masovou vraždu nevinných lidí nelze ospravedlnit žádnými zásluhami. Budí hrůzu a odpor svou cynickou nelidskostí, se kterou se nemohou ztotožnit a také neztotožňují ani miliony Rusů, jejichž jménem byla spáchána a ostudně zapírána před celým světem a kamuflována rafinovanými konstrukcemi lží. Takové zločiny by neměly unikat trestu.

Proradný pakt

Německo chtělo válku

V létě roku 1939 byl vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler již pevně rozhodnut vyřešit krajně vyostřené vztahy s Polskem válkou. Jeho spojenec, italský diktátor Benito Mussolini, se toho ulekl, nepřál si být Německem zavlčen do války, na niž Itálie nebyla připravena. Poslal svého ministra zahraničí, jímž byl jeho zeť hrabě Galeazzo Ciano, do Německa za Hitlerovým ministrem zahraničí Joachimem von Ribbentropem, aby mu důrazně vysvětlil, že Němci se musí vyhnout ozbrojenému konfliktu s Polskem, protože by se nedalo zabránit jeho rozšíření a všeobecná válka jako jeho důsledek by byla pro všechny zničující.

Ministři se setkali 11. srpna 1939 v Ribbentropově sídle Fuschlu u Salcburku. Během desetihodinového jednání se Ciano o německých záměrech nedověděl nic určitého. Na konkrétní dotaz Ribbentrop odpověděl: „Já nejsem povolán poskytovat detailní informace o tom, co se chystá, neboť veškerá rozhodnutí jsou dosud pečlivě uložena v neproniknutelné vůdcově mysli.“

Z Fuschlu odjížděl elegantní Ciano v parádní béžové uniformě s nepořízenou. Při slavnostním obědě na rozloučenou se zeptal Ribbentropa: „Vy chcete pouze Gdaňsk?“

„My chceme mnohem víc,“ odpověděl Ribbentrop. „My chceme válku!“ Italové z Cianova doprovodu, stejně jako sám

hrabě, zůstali jako přimrazení a oběd se odbyl za napjatého ticha.

Náladu Cianovi nezlepšil ani rozhovor se samotným Hitlerem, k němuž došlo následující den. Nacistický vůdce ze sebe chrлил fakta a cifry dokazující, že Polsko bude hravě rozdrceno a Západ nevstoupí do války na jeho podporu. Do Říma se Ciano vrátil znechucen, neboť Němci, aniž pokládali za nutné včas informovat svého italského spojence, neodvratně chystali válku s úplně samozřejmým předpokladem, že do ní Italové půjdou s nimi.

Přibližně v té době se v Obersalzbergu konala porada Adolfa Hitlera s vedoucími představiteli wehrmachtu. Vůdce generálům oznámil: „Velké drama se přiblížilo. Politických a vojenských úspěchů nemůže být dosaženo bez rizika... Polsko může být poraženo za týden nebo za čtrnáct dnů. Rusko nebude ochotno tahat za druhé horké kaštany z ohně. S Moskvou máme volné kontakty, které začaly uzavřením obchodní smlouvy. Nyní uvažuji o tom, že by do Moskvy měl vyjet vyjednávač a že by to měla být prominentní osobnost. Rusové budou mít zájem na rozdělení sfér vlivu v Polsku.“

Hitler se pro válku s Polskem rozhodl v přesvědčení, že západní velmoci nepřijdou Polsku na pomoc. Na tajné poradě s generály wehrmachtu 23. května 1939 zdůraznil: „Úkolem je izolovat Polsko. Příznivý vývoj izolace je rozhodující... Nelze dopustit současný spor se západem. Zúčtování s Polskem přinese úspěch jen tehdy, jestli bude Západ vyloučen ze hry. Izolace Polska je věcí obratné politiky.“ Se zřetelem k této důležité podmínce válečného úspěchu ho poněkud zneklidňoval zájem Moskvy na jednání se západními velmocemi o společných opatřeních proti agresi, kterou se zcela evidentně rozuměla agrese německá.

Právě v den Hitlerovy porady s generály v Berghofu se delegace tří velmocí (vedoucí sovětské delegace maršál Kliment Vorošilov

a vedoucí západních delegací, francouzský generál Joseph Doumenc a britský admirál Reginald Drax) sešly v Moskvě ke třetímu zasedání. Vorošilov položil západním partnerům otázku: „Bude mít Rudá armáda při plnění připravované dohody o spojení možnost přesunu přes Polsko a Rumunsko?“

Zodpovězení této otázky nebylo nijak snadné. Delegace musely požádat své vlády, aby vládám Polska a Rumunska objasnily důležitost jejich souhlasu s průchodem sovětských vojsk přes svá území v případě nutného vojenského zásahu proti agresorovi. Po několikadenním dohadování francouzských a britských představitelů s polským ministrem zahraničí Józefem Beckem a náčelníkem generálního štábu generálem Wacławem Stachiewiczem dostali Britové i Francouzi následující odpověď: „Polsko v žádném případě nepřipustí, aby sovětská vojska vstoupila na polské území.“

Poláci měli dobrý důvod přítomnost Rudé armády na svém území odmítat. Však Rudá armáda od samého vzniku polského státu spřádala plány na jeho válečnou likvidaci. Při návštěvě delegace německého Reichswehru v říjnu 1931 tehdy ještě lidový komisař obrany Vorošilov (na maršála byl povýšen 20. listopadu 1935 – pozn. red.) v rozhovoru s generálem Adamem prohlásil: „Hranice s Polskem není konečná.“ Generál Michail Tuchačevskij (v listopadu 1935 také povýšen na maršála, pozn. red.) který zřejmě nemohl zapomenout na porážku svých vojsk v roce 1918 u Varšavy, vypracoval v roce 1932 plán na vojenské rozdrčení Polska, v němž počítal s těžkými bombardovacími nálety na Varšavu.

Na manévrech Reichswehru v prostoru Frankfurtu nad Odrou, jichž se v rámci sovětské vojenské delegace toho roku zúčastnili vysocí sovětští vojenští činitelé, shodli se sovětští delegáti s německými generály, že válka s Polskem je nevyhnutelná. Také štábní cvičení Reichswehru uspořádané v následujícím roce na námět války proti Polsku zpracovaný generály Johannesem

Blaskowitzem, Fedorem von Bockem a Wilhelmem von Leebem, počítalo s účastí Rudé armády, která měla operovat proti Polsku z východu a ze severu. Polská špionážní služba o těchto postojích a plánech leccos zjistila, takže není divu, že polská vláda i velení armády kategoricky odmítaly možnost vstupu armády úhlavního nepřítele Polska na své území.

Adolf Hitler si však se zřetelem k probíhajícím jednáním západních delegací v Moskvě potřeboval zjednat jistotu, že Sovětský svaz při jeho izolované válce s Polskem zachová neutralitu a nepřijde Polsku, ať sám nebo společně se západními velmocemi, na pomoc. Věděl už, že i Stalin delší dobu uvažuje o změně politického kurzu vůči Německu. Dohoda o dělbě moci s Němcem by vyhodila ze sedla Anglii. Vystihl to již generál Michail Tuchačevskij, když 13. května 1933 na návštěvě u německého velvyslance v Moskvě řekl: „Nezapomínejte, že nás dělí jen politika, naše vzájemné city nás nedělí; je to pouto přátelství mezi Reichswehrem a Rudou armádou. Vždycky myslete na to, že Německo a SSSR by mohly celému světu diktovat podmínky, když budeme jednat společně.“

Diplomatické námluvy

Až do roku 1937 nebyla naděje na vzájemné německo-sovětské sblížení v tradicích poválečné spolupráce. Ribbentrop jako zarytý antikomunista a iniciátor Paktu proti Kominterně horlivě usiloval o porozumění a spolupráci s Velkou Británií v zájmu co nejúčinnějšího potírání bolševismu. Angličané však na Němce stále pohlíželi jako na nepřítele ze světové války a do spojelectví s nimi se jim nechtělo. Ribbentrop na ně z toho důvodu zanevřel a začal Hitlera přesvědčovat, že jsou hlavní překážkou jeho plánů. Jeho poradce Hans Raumer ho jako znalec

sovětských poměrů utvrzoval v názoru, že rozdíly v nacionálně socialistické a sovětské ideologii jsou menší, než by se na první pohled zdálo, a rozhodně nevylučují politickou dohodu. Ještě v roce 1938 jí stála v cestě sovětsko-československá spojenecká smlouva a válečně vyhocené nepřátelství německého spojence Japonska. Avšak již 12. ledna následujícího roku Adolf Hitler, znechucený neústupností Polska v německo-polských rozepřích, při setkání na recepci rozmlouval přátelsky se sovětským velvyslancem a ve svém projevu 30. ledna se překvapivě vystříhal obvyklých výpadů proti komunismu a Sovětskému svazu. Vyslovil zároveň souhlas, aby odborník na Rusko Karl Schnurre odjel do Moskvy jednat o obchodní dohodě, která by umožnila výměnu německých výrobků za sovětské suroviny. Jednání oddálila Ribbentropova návštěva ve Varšavě, ale když zde nacistický ministr narazil na rozhodné odmítnutí německých požadavků v otázce připojení Gdaňska k Říši a vybudování říšské dálnice přes polské území do Východního Pruska, vrátil se do Berlína s pevným rozhodnutím: „Musíme se dohodnout s Ruskem, pokud nechceme být zcela obklíčeni.“

Povzbudily ho zatím ještě nezřetelné náznaky, že i sovětské vedení by mělo o takovou dohodu zájem. Sovětská zahraniční politika, dirigovaná Maximem Litvinovem, až doposud v úsilí o kolektivní bezpečnost navazovala spolupráci se Západem proti Hitlerovu Německu. Dne 10. března 1939 však Stalin na 18. sjezdu sovětské komunistické strany najednou podrobil ostré kritice demokratické státy a prohlásil, že mezi Německem a Sovětským svazem neexistují nepřekonatelné rozdíly. Ribbentrop ihned spěchal k Hitlerovi. „Ukázal jsem tento projev vůdci a naléhal jsem na něho, aby mi dal svolení zjistit, zda to je skutečně Stalinovo upřímné přání.“

Hitler si však nebyl jistý, zda nejde jen o pokusné balonky, které ho mají vyprovokovat ke kompromitujícím krokům.

Vždyť Moskva nedávno vznesla oficiální protest proti rozbití Česko-Slovenska a okupaci českých zemí, což hodnotil jako protiněmecký postoj, stejně jako neustálé omílání hesel o potřebě evropské kolektivní bezpečnosti. Pro jistotu však 28. dubna ze svého siláckého projevu opět vypustil své obligátní tirády proti Sovětskému svazu.

Začátkem května 1939 však Moskva učinila změnu, která se nedala přehlédnout. Lidový komisař zahraničních věcí Maxim Litvinov, Žid a horlivý zastánce spolupráce se Západem, byl odvolán z funkce a nahrazen dosavadním předsedou rady ministrů Vjačeslavem Molotovem. Ribbentropův poradce Rudolf Hilger vysvětloval Hitlerovi význam tohoto Stalinova gesta: Sovětský svaz přechází od komunismu k nacionalismu a bude usilovat o dohodu s Německem.

Hitler váhal, má-li tomuto výkladu uvěřit. Hilger je baltský Němec, který od roku 1918 pracoval na německém vyslanectví v Moskvě, hovoří plynne rusky a nejspíš má pro Rusy slabost. Ribbentrop byl ovšem Hilgerovou explikací nadšen. Podnítila ho k promýšlení paktu se Sovětským svazem, který by zmařil spojení SSSR se Západem a usnadnil rozdrčení Polska. Hitler se vzdor své opatrnosti dal nakonec přece jen přimět k souhlasu, aby se přispělo ke sbližování se Sovětským svazem zatím alespoň obnovou jednání o obchodní smlouvě.

Německý velvyslanec v Moskvě v té záležitosti oslovil lidového komisaře Molotova. Ten okamžitě postřehl, že Němcům na dohodě záleží, a začal dělat drahoty. Sovětská vláda, podle něho, může s obnovou hospodářských jednání souhlasit jen v případě, že pro ně bude vytvořen nezbytný politický základ. Co tím myslí, Molotov záměrně neprozradil.

Ribbentrop okamžitě zahořel pro zahájení politických rozhovorů. Doufal, že Molotova naláká na vějičku budoucího dělení Polska a německého prostřednictví v sovětsko-japonských

sporech. S tím Hitler kategoricky nesouhlasil: „Takové návrhy by byly odmrštěny s výbuchem smíchu. Což nevidíte, že sovětské kontakty se západními velmocemi pokračují? Stalin možná usiluje o jednání s Německem jen proto, aby si na západních státech vymohl lepší podmínky.“

Tato možnost se nedala vyloučit.

V té době se stovky kilometrů od Berlína v moskevském Kremlu neméně usilovně zabýval úvahami o sovětsko-německém sblížení i sovětský diktátor Josif Vissarionovič Stalin: Němci stále vyjednávají s Japonskem. Jednání s námi má možná Ribbentropovi posloužit jenom k nátlaku na Japonce, aby se připojili k Ose Berlín-Řím.

Pakty o neútočení, které nedávno, 7. června, uzavřelo Německo s Lotyšskem a Estonskem, posílily Stalinovu podezřavost, takže Ribbentrop prozatím nebyl schopen dosáhnout v otázce dohody s Rusy víc, než že udržoval v chodu hospodářská jednání, která zatím podle jeho pokynů vedl Hilger s lidovým komisařem zahraničního obchodu Anastasem Mikojanem. Stalin si však uvědomoval, že by se Německo na ideové bázi antikomunismu mohlo nakonec dohodnout se západními mocnostmi podobně jako v Mnichově, a Sovětský svaz by se v případě německé expanze ocitl vůči Německu v izolovaném postavení.

V dané chvíli Stalin k zabezpečení svých západních hranic potřeboval dostat pod svůj vliv pobaltské státy v sovětském sousedství, Finsko, Lotyšsko, Estonsko a Litvu a zčásti i Rumunsko, což západní mocnosti z hlediska rovnováhy sil v Evropě jistě nebudou ochotny připustit, takže nezbývalo než dohodnout se přátelsky s Německem o rozdělení mocenských zájmů v tomto prostoru. A tak nařídil učinit vstřícný krok.

Sovětský obchodní představitel v Berlíně Jevgenij Babarin navštívil 18. července 1939 Karla Schnurreho, s nímž před dvěma

měsíci vedl obchodní jednání přerušená na Molotovových pokyn, a projevil zájem pokračovat v jednáních.

Hitler souhlasil. Schnurre na Ribbentropův příkaz pozval sovětské diplomatické představitele v Berlíně Astachova a Barbarina 6. července na večeři. Bohatý jídelníček a dobré moselské víno pomohly navodit přátelskou atmosféru, která rozvazovala jazyky. Schnurre Rusy přesvědčoval: „Od Baltu až po Černé moře neexistuje mezi našimi zeměmi problém, který by nemohl být vyřešen.“ Citoval Ribbentropův výrok, takže šlo o oficiální stanovisko.

„To je zajímavé,“ mínil Astachov, „ale vzhledem k nedávnému nepřátelství mezi našimi státy může takové porozumění nastat jen pozvolna.“

„Nikoli,“ oponoval Schnurre. „Německo nemá již důvod pokládat Sovětský svaz za nepřítele, neboť pan Stalin přizpůsobil komunismus nacionalismu a nepožaduje již světovou revoluci.“

Byl to báječný večer. Hojně se připíjelo na německo-sovětské přátelství a na zdraví vůdců obou velmocí. Přitom se v rozjařené náladě vyřešila většina problémů, na nichž před časem uvízlo jednání o obchodní dohodě. Německý velvyslanec v Moskvě Friedrich Werner Schulenburg dostal koncem měsíce kopii Schnurrovy zprávy s pokynem, aby navštívil Molotova a předložil mu oficiální návrh na oboustrannou dohodu s výslovným poukazem na možnost podělit se o Polsko a pobaltské státy.

Molotov si dával s odpovědí na čas. Ribbentropa se začala zmocňovat nervozita. Od okamžiku, kdy Hitler určil datum útoku na Polsko, začal se čím dál dychtivěji upínat k uzavření paktu se Sověty, který by mu spolehlivě uvolňoval ruce a kryl záda. Stalin s Molotovem vítali uzavření obchodní dohody a zaujaly je vyhlídky na výhody plynoucí ze zlepšení politických vztahů. Dosavadní jednání se nutně dotklo i sovětského zájmu na zprostředkující roli Německa v urovnání hrozícího válečného

konfliktu s Japonskem, neboť v červenci a srpnu se rozhořely prudké boje sovětských jednotek s japonskými vojsky na mandžusko-mongolských hranicích a pohraniční řece Chalchyn-gol. Zlepšení vztahů s Německem se zdálo výhodné.

Pod tlakem času

V polovině srpna 1939 dostal legační rada sovětského velvyslanectví v Berlíně Astachov od Molotova pokyn, aby německému zahraničnímu úřadu tlumočil nabídku na prodiskutování jednotlivých otázek vzájemných vztahů v Moskvě. Ribbentrop naproti tomu 14. srpna telegraficky požádal vyslance Schulenburga, aby osobně navštívil Molotova a sdělil mu, že jsou dány všechny předpoklady pro historický zvrat v německo-sovětské politice. Zároveň měl připomenout, že „říšská vláda a sovětská vláda, vycházejíce ze všech zkušeností, musí s jistotou počítat, že kapitalistické západní demokracie jsou nesmiřitelnými nepřáteli jak národně socialistického Německa, tak i SSSR“.

Schulenburgovo vyžádané setkání s Molotovem se uskutečnilo 15. srpna večer. Německý velvyslanec se nenápadně vytratil z letního plesu uspořádaného jeho velvyslaneckým úřadem a odjel do Kremlu, kde byl již očekáván. Vychytralý Molotov celé jednání úmyslně komplikoval a protahoval, neboť již věděl, jak velice Němcům záleží na smluvní úpravě vzájemných vztahů ještě před zákrokem proti Polsku, a odsouvání dohody bylo účinným prostředkem k vynucování ústupků.

Velvyslanec Schulenburg svému šéfovi okamžitě odeslal zprávu o výsledcích rozhovoru s Molotovem. Ribbentrop, který na Fuschlu celou noc nemohl usnout nervózním napětím, 16. srpna ráno po jejím obdržení odjel spěšně na Berghof za Hitlerem. Ten však vyspával probděnou noc, takže jeho ministr zahraničí musel několik hodin netrpělivě posedávat a přecházet od zdi

ke zdi v předpokoji, než vůdce vstane. Dočkal se až kolem poledního.

Hitler se obeznámil s výsledky moskevských jednání a schválil Ribbentropovu odpověď, připravenou k odeslání Schulenburgovi. Vyjadřovala horlivý souhlas se všemi Molotovovými návrhy a zdůrazňovala naléhavost Ribbentropovy návštěvy se zřetelem k německému rozhodnutí netrpět donekonečna polské provokace. V závěru Ribbentrop vyjádřil ochotu přijet do Moskvy kdykoli po 18. srpnu, „aby projednal na základě vůdcova zmocnění celý komplex německo-ruských otázek, a pokud nastane příležitost, aby podepsal příslušné smlouvy“.

Už jenom týden zbývá do zahájení útoku na Polsko a Molotov hraje německým pohlavárům na nervy. Nejenom svým úmyslně zdlouhavým přístupem k dohodě, ale i souběžným jednáním sovětské vojenské delegace s delegacemi západních velmocí v Moskvě. Tato okolnost vytváří pro Němce vážnou hrozbu, že pokud by Rusové dali přednost dohodě se Západem, mohlo by se stát to, čeho se chce německé vedení paktem s nimi rozhodně vyvarovat. Rudá armáda by mohla společně s Angličany a Francouzi vpadnout Němcům do zad.

Schulenburg okamžitě po obdržení Ribbentropovy urgentní depeše usiloval o audienci v Kremlu, ale Molotov ho přijal ve čtvrtek 17. srpna až večer. Místo očekávané odpovědi na předvčerejší německou nabídku jal se Molotov předčítat obsáhlé sovětské prohlášení. Začínalo kritikou dosavadního protisovětského zaměření německé politiky a ujištěním, že Sovětský svaz je ochoten uvítat „vážné zlepšení vztahů“. Nejprve se požadovalo podepsání obchodní smlouvy, teprve poté se pokládalo za možné prodiskutovat uzavření paktu o neútočení, doplněného nutně tajným protokolem vymezujícím zájmy obou signatářů. Ribbentropovu návštěvu sovětské vedení vítalo, protože umožňovala jednání na nejvyšší úrovni, ale vyžadovala by důkladnou přípravu. (Stalin

byl zřejmě ochoten dát přednost dohodě s Němci a ukončit neplodné jednání se západními delegacemi složenými z důležitých osobností bez potřebných pravomocí, chtěl si však nejprve zjednat jasno, zda a v čem by toto řešení bylo pro Moskvu výhodnější.)

V pátek 18. srpna ráno Ribbentrop po obdržení Schulenburgovy zprávy o jednání z předchozího dne ihned nařídil Schnurremu, aby se sovětskými partnery sjednal bezodkladně podepsání obchodní smlouvy nejpozději na následující den v poledne. Sověští vyjednávači však namítli, že si nejprve musejí vyžádat formální souhlas své vlády, což potrvá nějakou dobu. Ribbentrop šlel. Času už nebylo nazbyt. I Hitlera se zmocňovalo mučivé napětí. Ještě večer letěla do Moskvy depeše naléhavě žádající Schulenburga, aby se ze všech sil vynasnažil o urychlené jednání. Čas kvapí. Německo-polské vztahy se den ze dne přiostrují, normální diplomatická jednání jsou již nereálná. Německo souhlasí se všemi sovětskými požadavky, obchodní dohoda předpokládající roční výměnu německých průmyslových výrobků za sovětské suroviny v hodnotě 200 milionů marek je připravena k podpisu. Německo navrhuje pakt o neútočení platný ode dne jeho podepsání po dobu 25 let. Ribbentrop přitom vyslovil ochotu podepsat zároveň tajný protokol o sférách zájmů. Znovu zdůraznil, že německá zahraniční politika dospěla k historickému obratu a žádal až téměř s prosebnou naléhavostí o souhlas se svou okamžitou návštěvou.

Molotov, vědom si toho, že Němcům jde o čas, nedal se Schulenburgem přimět ke spěchu. Přijal ho v sobotu 19. srpna až ve dvě hodiny odpoledne. V rozhovoru nijak nereagoval na Ribbentropovy urgency. Německý návrh paktu ho neuspokojoval. Ani dodatkový protokol nemohl být koncipován až v den návštěvy. Všechno bylo nutno předem připravit. Schulenburg odcházel s pocitem nezdaru. Ale ještě než začal sestavovat zprávu, o níž

předem věděl, že Ribbentropovi pohne žlučí, zazvonil telefon, Molotov ho znovu zval k sobě na půl pátou.

Tentokrát se k Schulenburgovi choval jako vyměněný. Hýřil zdvořilostí a přátelskými úsměvy. Sovětská vláda (což byl zřejmě Stalin) prý celou záležitost posoudila a souhlasí, aby Ribbentrop přijel do Moskvy týden po podpisu obchodní smlouvy, takže pokud by byla smlouva podepsána zítra, mohlo by k návštěvě dojít 26. nebo 27. srpna. Molotov zároveň německému velvyslanci odevzdal sovětský návrh paktu, který se od německého lišil ustanovením, že smluvní strany se zříkají nejen vzájemného napadení, ale i podpory nepřitele každé z nich a že doba platnosti se navrhovala pro začátek na pět let nikoli od podpisu, ale od ratifikace a platnost byla podmíněna současným podepsáním zvláštního protokolu.

Co bylo příčinou tak náhlé Molotovovy vstřícnosti, se Schulenburg mohl jen domýšlet. Stalin, stále váhající mezi příklonem k Západu a dohodou s Německem, dospěl na podkladě zpravodajských informací definitivně k závěru, že Západ nepřistupuje k vytvoření protiněmecké fronty s dostatečnou rozhodností a odhodláním. Beckova zatvrzelá neochota zpřístupnit Rudé armádě k protiněmeckému zásahu polské území ho přesvědčila o nereálnosti spojenecké součinnosti s Poláky, a tím i s Angličany a Francouzi. Rozhodl se proto zvolit pakt s Německem, který mu sliboval likvidaci Polska a podíl na jeho rozdělení. Uzavřeme-li pakt s Němci, uvažoval, povzbudíme je k útoku na Polsko, a tím dostaneme Německo do války i se západními mocnostmi, které mu budou muset ve smyslu svých ujištění přijít na pomoc. Válka, v níž se hlavní imperialistické mocnosti navzájem oslabí, umožní konečně uskutečnit osvobozenickou misi Rudé armády v Evropě, a tím výrazně zvětšit územní rozsah socialistické revoluce.

Hitler, kterému už praskaly nervy napětím, čekal spolu s Ribbentropem v Berghofu na zprávu z Moskvy. Když ji dálnopis

odhrkal, Hitler zajásal. Nabídka data Ribbentropovy návštěvy mu však nevyhovovala. „To je pozdě!“ vztekal se. „Příliš pozdě!“

Ještě v noci se Němec Schnurre dohodl s Rusem Babarinem, že obchodní smlouva může být neprodleně podepsána. Došlo k tomu dvě hodiny po půlnoci. Nyní zbývalo už jenom uspišit podepsání paktu. Sám Adolf Hitler, posedlý netrpělivostí, sedl ke stolu a spěšně napsal dopis, který dal v neděli 20. srpna odpoledne zaslat telegraficky Schulenburgovi s úkolem zařídit přepsání textu na dopisní papír a doručit jej jako osobní dopis J. V. Stalinovi.

Vyjádril v něm ochotu uzavřít pakt o neútočení na základě předběžných návrhů pana Molotova včetně dodatkového protokolu požadovaného vládou Sovětského svazu a vzhledem k německo-polské krizi žádal o přijetí ministra zahraničních věcí Říše v úterý 22. nebo nejpozději 23. srpna. Bude mít veškeré plné moci navrhnout a podepsat pakt i protokol. Dopis končil větou: „Velice rád bych obdržel Vaši brzkou odpověď.“

Po odeslání depeše pro Hitlera i Ribbentropa nastaly dlouhé hodiny vysilujícího nervového napětí. V pondělí 21. srpna už Ribbentrop nevydržel nečinně čekat. Na pokraji zoufalství odeslal Schulenburgovi telegram: „Udělejte prosím, co můžete, aby se cesta uskutečnila.“

Schulenburg se snažil. Ve tři hodiny odpoledne se mu konečně podařilo odevzdat Hitlerův dopis Molotovovi se snažnou prosbou o jeho rychlé doručení adresátovi. Hitlerovo osobní poselství lišáka Molotova ohromilo. Přislíbil, že je okamžitě doručí. Za dvě hodiny velvyslanci telefonicky sdělil Stalinovu odpověď: „Josif Vissarionovič vítá chystaný pakt a vyslovuje souhlas s příjezdem pana Ribbentropa do Moskvy 23. srpna, tedy za dva dny.“

V půl deváté večer se konečně v Ribbentropově pracovně na zámku Fuschl rozezněl telefon. Ribbentrop, nervově vyčerpaný, bledý, s kruhy pod očima, vymrštil ruku ke sluchátku a bez dechu naslouchal Schulenburgovu hlasu. Po tváři se mu

šířila nevýslovná radost. Nakonec vyskočil ze židle s výkřikem: „Děkuju vám, Schulenburgu! Děkuju!“

Okamžitě se spojil s Berghofem, aby radostnou zprávu za tepla podal Hitlerovi. Vůdce byl silně rozrušený očekáváním Staliny odpovědi. V noci nemohl usnout. Telefonoval Göringovi. Svěřil se mu s obavou, jak sovětský diktátor odpoví. Trochu ho uklidnilo, když v poledne velvyslanec Schulenburg telefonoval, že se má odpoledne setkat s Molotovem.

Hitler seděl právě u večere se svými nejbližšími přáteli. K nim patřil i jeho osobní fotograf Heinrich Hoffmann. Ve svých vzpomínkách zaznamenal, co se ten večer dělo. Jeden z vůdcových adjutantů mu pošeptal: „Šéf je dneska velice nervózní.“ Hoffmann si toho také všiml. Viděl ho přecházet dvacet metrů dlouhou halou jeho horského sídla Berghofu beze slova sem a tam. Z výrazu jeho tváře bylo zřejmé, že nechce být rušen. Hoffmann to chápal. Celý svět sleduje s napětím každé vůdcovo slovo. Vůdce nese na svých bedrech obrovskou odpovědnost. Ale přece jenom! Ve vzduchu muselo být něco mimořádného. Jak se ukázalo, Hitler čekal na Stalinovo stanovisko k návrhu na uspišení Ribbentropovy návštěvy v Moskvě. Měl zoufale naspěch. Chtěl zaútočit na Polsko a potřeboval, nutně potřeboval jistotu, že mu Rusko nevpadne do zad.

Když zadrnčel telefon, zvedl jej pobočník, ale Hitler mu nedočkavě vytrhl sluchátko z ruky, chvíli naslouchal, pak zvolal nadšeně: „To je úžasné! Blahopřeju! Přijedte ihned sem nahoru!“ Celý rozzářený položil sluchátko a v radostném vzrušení se obrátil k společnosti: „Děcka, Stalin souhlasí! Poletíme k němu a uzavřeme s ním pakt. To bude svět zase jednou koukat!“

Všichni zírali, překvapeni tím, co se právě dozvěděli, ale vzápětí se jich zmocnilo stejné nadšení jako jeho. Vůdce údajně ještě řekl: „Stalin souhlasí... Mám svět v kapsě!“

Domácí intendant Kannenberg skočil pro lahev šampaňského. Má-li vůdce takovou radost, je to přece důvod k napití.

Hitler proti tomu nic neměl, i když sám nepil. Za chvíli vstoupil Ribbentrop. Hoffmann se po straně zeptal Hitlera: „Mohl bych taky letět do Moskvy?“

„Samozřejmě!“ zvolal Hitler. „Nejde jen o fotografování. Mám pro vás ještě zvláštní úkol. Jděte za Ribbentropem a zajistěte si místo v letadle!“

Ministr zahraničí se však zatvářil nevlídně. „Vyloučeno. Všechna místa v letadle jsou již obsazena. Kromě toho... letí s námi můj fotograf Laux. Je mi líto, ale já nemohu nikoho z mých lidí nechat doma.“

Něco takového Hoffmann očekával. Vedle Bormanna a Goebelse byl Ribbentrop třetím z těch, kdo na něj byli nevraživí a snažili se podkopat jeho pozici u Hitlera, který s ním byl v důvěrně přátelském vztahu. Svě odmítnutí Ribbentrop doprovodil škodolibým úsměvem. Jenže Hitler zasáhl v Hoffmannův prospěch: „Nechte klidně jednoho ze svých lidí doma. Úkol, který jsem dal Hoffmannovi, nemohu svěřit žádnému z vašich spolupracovníků.“

Ministr zahraničí protáhl obličej. Hitler pak mezi čtyřma očima Hoffmannovi vysvětlil, co bude jeho úkolem: „Vzkázal jsem našemu velvyslanci v Moskvě hraběti Schulenburgovi, že jako můj důvěrník předáte Stalinovi mé osobní pozdravy a přání. Schválně se tím odchyluji od protokolárních zvyklostí. Žádný diplomat, ale nepolitický přítel. To dodá navázanému spojení se Stalinem osobní zabarvení. Že přitom budete fotografovat, je ovšem samozřejmé. Mimo to mi záleží na tom, abych od vás získal objektivní pohled na Stalina a jeho okolí.“ Hitler se velkým oknem zahleděl na úchvatné obrysy alpských hřebenů rýsující se proti jasnému nočnímu nebi. „Zajímají mě i maličkosti, kterých si většinou nikdo nepovšimne, ale které vypovídají o charakteru člověka víc než zprávy mnohých omezenců ze zahraničního úřadu. Proto mějte v Moskvě oči na stopkách, Hoffmann.“

Ve 23 hodin toho dne německý rozhlas náhle přerušil vysílaný pořad a hlasatel přečetl mimořádnou zprávu: „Německá a sovětská vláda se dohodly na uzavření paktu o neútočení. Říšský ministr zahraničních věcí přiletí ve středu 23. srpna do Moskvy, aby uzavřel jednání.“

V pamětech Alberta Speera, jenž patřil do blízkého Hitlerova okruhu, čteme: „Poté, co Goebbels večer 21. srpna komentoval novinku na tiskové konferenci, dal se s ním Hitler spojit. Chtěl vědět, jak na to reagovali zahraniční dopisovatelé. S horečnatě se lesknoucíma očima nám vyprávěl, co se dozvěděl: ‚Ta senzace se nedá vypovědět. A když současně venku zazněly kostelní zvony, nějaký anglický žurnalista rezignovaně pronesl: To je hrana za britské impérium.‘ Tato poznámka zapůsobila na euforického Hitlera ten večer daleko nejsilnějším dojmem. V té chvíli věřil, že stojí tak vysoko, že mu osud už nemůže nic víc nabídnout.“

Komplot uzavřen

Ribbentrop, který byl zcela jistě radostí bez sebe z toho, jak se mu vydařil tah na diplomatické šachovnici, měl té noci až do rána napilno. Nejprve schválil text oznámení o chystané návštěvě a o paktu, který si Sověti přáli zveřejnit o půlnoci. Ještě předtím však musel informovat Italy a Japonce. Hraběte Ciana jeho telefonát poněkud zaskočil. Chtěl si s Ribbentropem domluvit v nejbližších dnech schůzku v Brennerském průsmyku, aby spolu projednali obsah ultimata, které mu se souhlasem Mussoliniho nedávno zaslal: Nebude-li německá politika napříště brát ohled na italské zájmy, Itálie vypoví spojenecký pakt s Německem. Sovětsko-německý pakt, jak Ciano pochopil, nyní odsouval italsko-německé rozepře do pozadí. Ribbentropovo sdělení vyslechl se směsicí zlosti a žárlivého rivalství. Musel si přiznat, že Němci se strefili do černého.